

Tietosuojavastaavien rooli ja asema sosiaali- ja terveydenhuollossa

Mirja Vilpponen¹, Sirpa Kuusisto-Niemi², Ritva Karjalainen-Jurvelin³

¹ Joensuun kaupunki, Sosiaali- ja terveysvirasto, 80100 Joensuu, Finland, ² Itä-Suomen yliopisto, Sosiaali- ja terveydenhuollon tietohallinnon maisteriohjelma, Kuopio, Finland, ³ Itä-Suomen yliopisto, Koulutus- ja kehittämisspalvelu Aducate, Kuopio, Finland

Mirja Vilpponen, YTM, ICT-suunnittelija, tietosuojavastaava, Joensuun kaupunki, Sosiaali- ja terveysvirasto, Torikatu 18, 80100 Joensuu, FINLAND. Sähköposti: mirja.vilpponen@jns.fi

Tiivistelmä

Tietosuojavastaavan tehtävä on ollut lakisääteinen sosiaali- ja terveydenhuollossa vuodesta 2007 lähtien. Tietosuojavastaava toimii organisaation erityisasiantuntijana ja rekisterinpitäjän apuna tietosuoja-asioissa. Koulutus, asema ja tehtävät vaihtelevat paljon eri kunnissa. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää tietosuojavastaavien roolia ja asemaa sekä kuvata sitä, millaisena tietosuojavastaavat kokevat työnsä. Tutkimuksella haluttiin lisätä tietosuojavastaavan työn tunnettavuutta organisaatioissa ja tehdä työtä näkyvämmäksi. Tutkimuksen lähestymistapa oli laadullinen. Aineiston hankinta toteutettiin Internet-kyselynä, joka sisälsi monivalintakysymyksiä, Likert-asteikollisia mielipidemittareita ja avoimia kysymyksiä. Tutkimuksen kohteena olivat Suomen sosiaali- ja terveydenhuollossa työskentelevät tietosuojavastaavat. Tutkimusaineisto koostui 135 vastauksesta.

Tutkimuksen mukaan tietosuojavastaavat toimivat neljänlaisessa roolissa: asiantuntijana, kouluttajana, valvojana ja yhdyshenkilönä. Tutkimustulokset osoittivat, että tietosuojavastaavat kokevat asemansa pääosin vahvaksi ja arvostetuksi, mutta asemaa heikentävät koulutuksen riittämättömyys, toimintaresurssien puute ja työtehtävien epäselvyys.

Avainsanat: tietosuoja, asiantuntijuus, roolit (YSA), tietosuojavastaava, asema

Abstract

The Privacy Officer is a specialist in the organization and helps the registrar to achieve a good way of processing personal data and the high level of data protection. The task has been a statutory since 2007. In this study we describe the role and position of Privacy Officers in Social and Health Services. Another purpose of this study is to describe Privacy Officer's experiences about their work. The aim of this study is to put Privacy Officer's work on the map and make it more visible.

The method of this study is qualitative. The material for the study was collected with an Internet questionnaire. The questionnaire was sent by e-mail to Privacy Officers in Social and Health Services in Finland. The research data contained 135 responses.

According to the study Privacy Officers were acting in four roles: expert, educator, supervisor and contact person. According to the results Privacy Officers felt their position mainly strong and respected, although there were three factors which were undermining the position: insufficient education, lack of functional resources and undefined duties.

Keywords: data protection, competence, role, position (MESH), privacy officer

Tutkimuksen tausta ja tarkoitus

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä tuli voimaan 1.7.2007. Laissa säädetään muun muassa, että jokaisella sosiaali- ja terveydenhuollon palvelun antajalla on oltava seuranta- ja valvontatehtävää varten nimetty tietosuojavastaava [1]. Tietosuojavastaavan tehtävänä on olla organisaation erityisasiantuntija ja auttaa rekisterinpitäjää saavuttamaan hyvä henkilötietojen käsittelytapa ja korkea tietosuojan taso. Tavoitteena on asiantuntija-avun antaminen sekä henkilöstölle että organisaation johdolle, joka on rekisterinpitäjänä vastuussa henkilötietojen käsittelystä [2,3]. Tietosuojavastaavien koulutus, asema ja tehtävät vaihtelevat paljon eri kunnissa. Lainsäädännöstä ei löydy tietosuojavastaavalle tarkkaa tehtäväluetteloa, mutta tietosuojavaltuutettu on laatinut yhdessä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa ohjeen, jossa määritellään tietosuojavastaavan tehtävät ja asema [3].

Tietoturvallisuutta on tutkittu aiemmin muun muassa organisaatioiden tietoturvan tason, tietosuojakoulutuksen, tietoturvallisuuden osaamisen ja lainsäädännön näkökulmasta. Tietosuojavastaavien toiminnasta on saatu tietoa niiden kyselyjen kautta, joita tietosuojavaltuutettu on tehnyt vuosina 2008–2011 sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja tuottaville organisaatioille [4,5,6]. Varsinaista tutkimusta tietosuojavastaavista ei Suomessa kuitenkaan ole tehty. Tämän tutkimuksen tarkoituksena olikin kuvata tietosuojavastaavien asemaa ja roolia kuntien sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä selvittää, millaisena tietosuojavastaavat kokevat työnsä. Tutkimuksen tarkoituksena oli myös tuoda näkyväksi tietosuojavastaavien työtä ja nostaa esille työn kehittämiskohteita. Tuloksia voi hyödyntää tietosuojavastaavan työn kehittämisessä ja koulutuksen suunnittelussa.

Tutkimuskysymykset olivat:

1. Millainen on tietosuojavastaavan rooli ja asema sosiaali- ja terveydenhuollossa?
2. Millaisena tietosuojavastaavat kokevat tehtävänsä?

Teoreettinen viitekehys, aineisto ja menetelmät

Koska tietosuojavastaavia koskevia tutkimuksia ei ollut käytettävissä, aihetta kartoitettiin tarkastelemalla tietosuojavastaavan toimintakenttään läheisesti liittyviä tutkimuksia. Aiempia tutkimuksia tarkasteltaessa käytettiin analyysikehikkoa tiedonhallinnan tutkimuksen paradigmaa [7]. Tutkimuksista muodostui sisällönanalyysin avulla kolme aihealuetta: *tietoturvallisuuden osaamisen kehittäminen*, *tietoturvallisuuden johtaminen ja tietosuojavastaavan rooli*. Aiheet kohdistuvat tiedonhallinnan paradigmassa toimijat ja menetelmät - sekä tieto ja toiminta - käsitteiden välisiin tutkimusalueisiin.

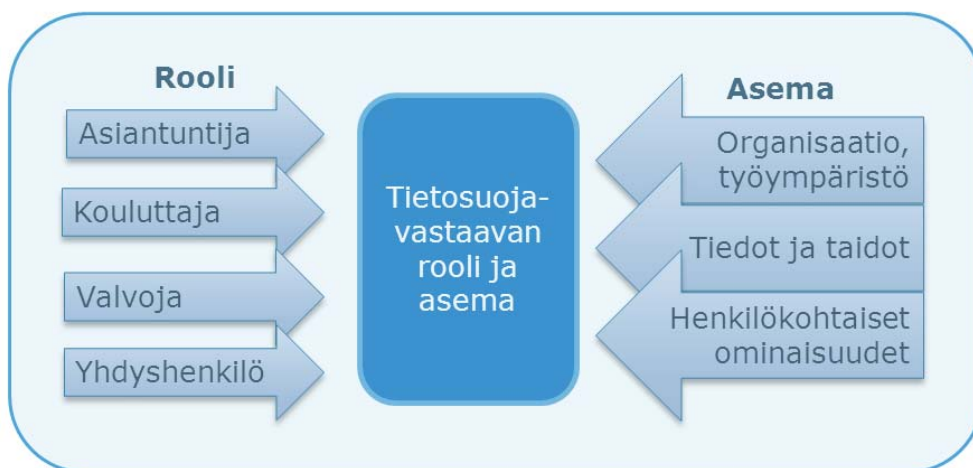
Tietoturvallisuuden osaamisen kehittämistä koskevissa tutkimuksissa kävi ilmi hoitohenkilöstön heikko tietämys tietosuojaan liittyvissä asioissa. Henkilökunnan tietosuojakoulutus oli puutteellista monissa sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköissä, eikä kirjallista ohjausmateriaalia ollut saatavilla. Tutkimusten mukaan osa tietotekniikan peruskäyttötaitoja on tietosuojan ja -turvan hallinta, ja niiden opetuksen tulisi kuulua hoitajien opetusohjelmaan. Sekä terveydenhuollon johdolla että henkilökunnalla pitäisi olla tietoturvallisuuden perustuntemus. Tietoturvallisuuden johtaminen vaikuttaa siihen, millaiset mahdollisuudet henkilökunnalla on toteuttaa tietosuojaa organisaatiossa. Johdon rooli on keskeinen henkilökunnan tietosuojakoulutuksen tukijana. Se näkyy käytännössä koulutuksen resursointina sekä motivointina ja tiedottamisena [8-13].

Tietosuojavastaavan rooli on monitahoinen ja työn vaikeutta lisää lainsäädännön monimutkaisuus. Tietosuojavastaavalla on asiantuntijoiden mukaan avainrooli potilastietojen hallinnassa ja tietosuojasäännösten toimeenpanos-

sa. Niukat resurssit kuitenkin vaikeuttavat työtä, jos tehtävää hoidetaan oman työn ohella. Aikaa tarvittaisiin myös työn suunnitteluun ja kehittämiseen. Tietosuojavastaavan profiilia organisaatioissa tulisi nostaa. Tutkimuksissa korostetaan myös jatkuvan koulutuksen tärkeyttä. Englannissa tietosuojavastaavien yhdistys (UK Council of Caldicott Guardians) auttaa Englannin tietosuoja-ammattilaisia verkostoitumaan ja jakamaan asiantuntemusta sekä hyviä käytäntöjä [14,15]. Myös Suomeen on perustettu Tietosuojavastaavien alajaosto (TIEVA), joka järjestää tietosuojavastaavien kokoontumisia ja koulutusta.

Tietosuojavastaavan roolin ja aseman muodostumista lähestyttiin tietosuojavastaavan tehtävien ja asiantuntija-asemaa käsittelevän kirjallisuuden kautta. Tietosuojavastaavan rooli muodostuu pitkälle lain säädöksiin perustuvista tehtävistä [16]. Tässä tutkimuksessa käytettiin lisäksi AHIMAn (American Health Information Management Association) laatimaa luetteloa tietosuojavastaavan tehtävistä [17]. Näiden kahden tehtävänkuvan perusteella pääteltiin tietosuojavastaavan toimivan ainakin neljänlaisessa roolissa: *asiantuntijana, kouluttajana, valvojana ja yhdyshenkilönä*.

Asiantuntija-asemaa tarkasteltiin kolmesta näkökulmasta aiempien tutkimusten avulla. Haapakorven [18] tutkimus analysoi asiantuntija-aseman rakentumista legitimaatio- ja auktoriteetti-käsitteiden kautta. Legitimaatio tarkoittaa tietyn toimen suorittamiseen saatua muodollista kelpuutusta, joka on yleisimmin koulutuksen kautta saatu tulkinto. Auktoriteetti puolestaan rakentuu työpaikalla ja tarkoittaa työreviiriä ja määrittelyvaltaa omaan työhön. Hakkaraisen ja työryhmän [19] tutkimus avasi toisen näkökulman asiantuntijuuteen: asiantuntijakulttuuriin osallistuminen ja yhteisöllisyys. Kolmanneksi näkökulmaksi valittiin Isopahkala-Bouretin [20] kokemuksellisen asiantuntijuuden malli, johon sisältyvät asiaankuuluva *tietämys, kyky toimia* oman tietämyksen mukaan sekä *luottamuksen ja varmuuden tunne* suhteessa omaan tietämykseen ja kykyyn toimia. Tutkimuksista poimittiin asiantuntija-aseman muodostumiseen vaikuttavat tekijät, jotka luokiteltiin sisällön mukaan kolmeen aihe-alueeseen: *organisaatio ja työympäristö, tiedot ja taidot* sekä *henkilökohtaiset ominaisuudet*. Yhteenvetona roolin ja aseman muodostumiseen vaikuttavat tekijät koottiin käsitelmäksi, jota käytettiin tutkimuksen metodisena viitekehysenä. (Kuva 1.)

Kuva 1. Roolin ja aseman muodostumiseen vaikuttavia tekijöitä.

Tutkimuksen kohteena olivat sosiaali- ja terveydenhuollossa työskentelevät tietosuojavastaavat. Aineiston hankinta toteutettiin Internetkyselynä, joka sisälsi yhteensä 106 kysymystä: monivalintakysymyksiä, Likert-asteikollisia mielipidemittareita ja avoimia kysymyksiä. Kyselylomake jakaantui neljään osioon mukaillen viitekehyksen teemoja. Ensimmäisessä osiossa kysyttiin taustatietoja, kuten vastaajan ikää, koulutustaustaa ja nimikettä sekä organisaation kokoa. Toisessa osiossa kysyttiin tietosuojavastaavan rooliin ja tehtäviin liittyviä tekijöitä. Osiot kolme ja neljä sisälsivät tietosuojavastaavan asemaan liittyviä kysymyksiä, koskien työsuhteen laatua ja palkkausta, tietoja ja taitoja, johdon vaikutusta sekä organisaation ja työympäristön vaikutusta ja henkilökohtaisia ominaisuuksia. Kyselyn lopussa avoimilla kysymyksillä kartoitettiin tietosuojavastaavien kokemuksia omasta tehtävästään. Internetkysely lähetettiin sähköpostilla kuntien (N=296) ja sairaanhoitopiirien (N=26) kirjaamoihin sekä satunnaisesti valituille yksityisille terveydenhuollon organisaatioille (N=55). Lisäksi jakelukanavana käytettiin TIEVAN sähköpostituslistaa, jossa oli 74 osoitetta. Kysely lähetettiin yhteensä 451 sähköpostisoitteeseen.

Määrällinen aineisto käsiteltiin SPSS -ohjelmalla ja Excelillä. Likert-asteikolliset mielipidettä mittaavat väittämät luokiteltiin kolmiportaiseksi mielipide-erojen selventämiseksi. Avoimien kysymysten vastaukset luokiteltiin sisällön erittelyllä sisältöluokkiin. Sisältöluokkien valinnassa käytettiin tutkimuksen viitekehyksen teemoja ja niihin liittyviä käsitteitä alkioina. Tutkimuksen tulokset esitettiin viitekehyksen teemojen mukaisesti.

Tulokset

Kyselyyn vastasi 135 tietosuojavastaavaa, joista naisia oli 111 ja miehiä 24. Vastausprosentiksi laskettiin 30, mutta sitä oli vaikea määrittää tarkasti, koska tietosuojavastaavien tarkkaa määrää Suomessa ei tiedetty. Vastaajien keskimääräinen ikä oli 50 vuotta. Lähes kaikki hoitivat tietosuojavastaavan tehtävää oman toimen ohella. Päätoimisia tietosuojavastaavia oli vastaajajoukossa vain kolme. Ylemmän korkeakoulututkinnon ja opistotasaisen tutkinnon omaavia oli molempia noin 40 %. Alemman korkeakoulututkinnon tai AMK -tutkinnon suorittaneita oli noin viidesosa vastaajista (21 %). Kuntien sosiaali- ja terveydenhuollossa työskenteli yli kolme neljäsosaa (78 %) joko siten, että vastuualueena oli pelkästään sosiaalitoimi tai terveystoimi tai molemmat. Lisäksi vastaajia oli erikoissairaanhoidosta ja yksityisistä terveydenhuollon yksiköistä sekä kuntayhtymistä. Vastaajien organisaatiot olivat hyvin erikokoisia, henkilöstömäärä vaihteli 9 ja 21 000 välillä.

Vastaajista yli kolmannes työskenteli johto- tai esimiestehtävissä. Näistä noin puolet oli sosiaalityön tai hoitotyön johto- tai esimiestehtävissä. Ylintä johtoa edusti yli kymmenen prosenttia vastaajista. Johto- tai asiantuntijatehtävissä tietosuojavastaavat työskentelivät myös tietohallinnossa sekä arkistotoimissa. Sovellusneuvोजना tai atk-tukitehtävissä työskenteli 16 henkilöä. Näiden lisäksi tietosuojavastaavia työskenteli toimistotehtävissä sekä erilaisissa suunnittelu- ja kehittämistehtävissä tai muunlaisissa erityisasiantuntijatehtävissä, kuten lakimiehenä tai turvapäällikkönä.

Tietosuojavastaavan kolme tärkeintä roolia olivat vastaajien mielestä *asiantuntijan*, *valvojan* ja *kouluttajan* roolit. *Asiantuntijaroolissa* tietosuojavastaavat osallistuivat henkilötietojen käsittelyn suunnitteluun ja vähäisemmässä määrin sopimusten valmisteluun. Suurin osa toimi yhteistyössä johdon kanssa ja osallistui tietosuojadokumenttien laatimiseen ja ylläpitoon. Tietosuojajohtausta annettiin henkilökunnalle ja johdolle, mutta potilaiden ja asiakkaiden ohjaaminen oli vähäisempää. *Valvojan rooliin* liittyviin tehtäviin, kuten käytön valvonnan suunnitteluun ja henkilötietojen käsittelyn valvontaan, osallistui suurin osa vastaajista. Myös tietosuoja-rikkeisiin puututtiin. Hieman yli puolet vastaajista koki toimivansa organisaation ”omatuntona”. *Kouluttajan roolissa* tehtävät liittyivät tietosuojakoulutuksen suunnitteluun ja toteutukseen. Yksityisten palveluntuottajien kouluttamiseen osallistui vain pieni osa vastaajista. *Yhdys henkilön roolissa* tietosuojavastaavien tärkeimmät yhteistyökumppanit olivat oman organisaation

johto ja henkilöstö, kuten arkistonhoitaja, lakimies, sovellusten pääkäyttäjät ja potilasasiamies sekä tietotekniikkaosaston ja tietohallinnon työntekijät. Ulkopuolisia yhteistyökumppaneita mainittiin tietosuojavaltuutettu, TIEVA, Tellu, Kela, STM sekä Kuntaliitto. Verkostoituminen toisten tietosuojavastaavien kanssa koettiin tärkeäksi. Vain puolessa vastaajien organisaatioista oli toiminnassa tietosuojatyöryhmä.

Osa vastaajista koki erilaisissa työrooleissa työskentelyn vaikeaksi toimiessaan tietosuojavastaavana oman työn ohella. Suurimmat ongelmat aiheutuivat siitä, että aika ei riitä molempien tehtävien suorittamiseen. Noin puolet vastaajista piti työmäärää liian suurena. Kahdessa työroolissa toimiminen koettiin osittain myös ristiriitaiseksi. Tietosuojavastaavat, jotka työskentelivät samalla arkistotoimen tehtävissä tai lakimiehenä, kokivat roolien tukevan toisiaan. Samoin laatu- ja kehittämis- tai tietoturvatehtävissä toimivat kokivat roolien nivoutuvan hyvin toisiinsa. Johdolta toivottiin lisää toimintaresursseja, selkeitä toimintaohjeita ja tehtäväkuvan määrittelyä sekä suunnitteluun mukaan ottamista.

Työkokemusta tietosuoja-asioissa oli vähintään vuosi noin 80 prosentilla vastaajista. Lähes kaksi kolmasosaa koki koulutuksensa riittämättömäksi tietosuojavastaavan tehtävään. Lisäkoulutusta toivottiin käytännön työhön ja lakiasioihin sekä dokumenttien laatimiseen ja sosiaalihuollon tietosuoja-asioihin. Monipuolista osaamista: lainsäädännön, sosiaali- ja terveydenhuollon alan sekä tietotekniikan ja tietojärjestelmien tuntemusta, pidettiin tärkeänä. Neljä viidesosaa vastanneista oli kuitenkin varmoja omasta osaamisestaan. Tietosuojaosaamista pidettiin erityistiedon hallintana, ja vastaajat uskoivat osaavansa soveltaa sitä käytännön tietosuojaongelmissa. Lähes kaikki uskoivat osaavansa hakea tietoa tietosuoja-asioissa. Uutta tietoa saatiin myös tietosuojavastaavien yhteisissä tapahtumissa. Kaikki pitivät tärkeänä yhtenäisiä käytäntöjä tietosuoja-asioissa. Tietosuojavastaavan tutkinnolla ei nähty olevan suurta merkitystä.

Suurimmassa osassa organisaatioista tietosuojavastaavan toimenkuva hakee vielä muotoaan. Toimenkuvan sekä siihen liittyvien vastuiden ja valtuuksien määrittely koettiin puutteelliseksi. Vain kolmasosa vastaajista koki toimenkuvansa selkeäksi. Yli neljännes vastaajista koki, että johto ei tue heidän toimintaansa eikä huomioi heidän asiantuntijuuttaan. Johdon toivottiin sitoutuvan tietosuojan toteuttamiseen ja määrittelevän selkeästi tietosuojavastaavan valtuudet ja vastuut sekä informoivan tietosuojavastaavia uusista toiminnoista. Johdon tuki ilmeni vastaajien mielestä käytännössä henkisenä tukena, toimintaresursseina ja mahdollisuutena itsenäiseen toimintaan. Johto huomioi tietosuojavastaavien asiantuntijuutta kysymällä neuvoa tietosuoja-asioissa ja osoittamalla luottamusta ja arvostusta sekä osallistumalla suunnitteluun.

Huolimatta edellä kuvatusta toimenkuvan epämääräisyydestä vastaajat kokivat, että heillä on mahdollisuus vaikuttaa omien työtehtäviensä suunnitteluun ja tehtävien itsenäiseen hoitoon. Suurin osa koki myös, että heidän asiantuntijuuttaan kuunnellaan ja että he voivat vaikuttaa organisaation tietosuoja-asioihin ja osallistua niiden suunnitteluun. Päätöksentekoon osallistuminen ja siihen vaikuttaminen oli hieman vähäisempää. Yli puolet vastaajista koki tietosuojavastaavan tehtävän positiiviseksi ja asemansa vahvaksi ja arvostetuksi. He uskoivat selviytyvänsä tietosuojavastaavan työn tulevista haasteista. Lähes kaikki tietosuojavastaavat kokivat työnsä tärkeäksi. Lähes puolet koki työn haasteellisena ja vaikeana, mutta haasteellisuus koettiin myös kiinnostavaksi ja positiiviseksi. Joidenkin vastaajien mielestä työ oli aliarvostettua ja yksinäistä sekä organisaatiossa näkymätöntä. Vain pieni osa koki tietosuojavastaavana toimimisen kokonaan negatiivisena. Työn ongelmakohtiksi nousivat jo edellä mainitut resurssien riittämättömyys ja työnkuvan epämääräisyys. Tehtävää ei tunneta organisaatiossa, ja sitä pitäisi tuoda enemmän esille.

Henkilökunnan suhtautuminen tietosuoja-asioihin koettiin suurelta osin positiivisena. Henkilökunnan todettiin pitävän tietosuoja-tärkeänä ja ottavan sen tosissaan. Kuitenkin kolmasosa vastaajista koki henkilökunnan suhtau-

tuvan tietosuojaan ja tietosuojavastaavaan negatiivisesti työtä hankaloittavana ja asioita jarruttavana tekijänä. Myös tietosuojaan liittyvät käytännöt koettiin sekaviksi ja käsitteet epäselviksi. Osa henkilökunnasta oli vastaajien mukaan huolissaan ja koki tietosuojan pelottavana. Vastaajat kokivat toisaalta tietosuojakoulutuksen muuttaneen henkilökunnan asennetta positiivisemmaksi ja lisänneen motivaatiota. Tietosuojavastaavat uskoivat kuitenkin henkilökunnan luottavan heidän ratkaisuihinsa tietosuoja-asioissa ja arvostavan heidän työtään.

Pohdinta

Tutkimuksen luotettavuutta tarkasteltiin käyttämällä neljää kriteeriä, jotka ovat *uskottavuus*, *siirrettävyys*, *varmuus* ja *vahvistuvuus*. Uskottavuus tarkoittaa sitä, vastaavatko tutkijan käsitteellistykset ja tulkinnot tutkittavien käsityksiä. Tämän tutkimuksen uskottavuutta lisää se, että tutkija on itse työskennellyt tietosuojavastaavana ja tuntee työympäristön käsitemaailman. Lisäksi tutkija on perehtynyt tutkittavan ilmiön lähikäsitteisiin kirjallisuuden kautta. Kyselylomakkeen kysymykset ovat perustuneet käsitteistöä muodostettuun viitekehukseen. Tutkimustulosten siirrettävyyttä arvioitaessa on huomioitava tietosuojavastaavien työn ja heidän työskentelyorganisaatioidensa erilaisuus, joten varsinaiset yleistyksiset eivät ole mahdollisia. Varmuuden arvioinnissa tarkastellaan tutkijan ennako-oletuksia, koska tutkija ei voi kokonaan sanoutua irti arvolähtökohdista, eikä objektiivisuutta ole mahdollista saavuttaa perinteisessä mielessä. Tässä tutkimuksessa tutkijan vahva intressi on ollut tuoda näkyväksi tietosuojavastaavan työtä. Tutkija on pyrkinyt tiedostamaan omat ennakkokäsityksensä ja tuomaan esille tietosuojaavastaavien kokemukset mahdollisimman monipuolisesti. Tutkimustuloksia tukevat myös monet aikaisemmat tutkimukset, joten vahvistuvuus kriteeri toteutuu luotettavuuden arvioinnissa [21,22].

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta tietosuojavastaavan toimivan asiantuntijana, kouluttajana, valvojana ja yhdyshenkilönä. Näiden lisäksi oman toimensa ohella työskentelevällä tietosuojavastaavalla on päätyöstä aiheutuvat roolit. Roolien yhteensovittamisessa tuottaa vaikeuksia aikaresurssin riittämättömyys. Tietosuojavastaavat kokevat asemansa pääosin vahvaksi ja arvostetuksi. Muun muassa tehtävän lakisääteisyys vahvistaa tietosuojavastaavien asemaa. Asemaa heikentävät *koulutuksen riittämättömyys*, *toimintaresurssien puute* ja *työtehtävien epäselvyys*.

Tietosuojavastaavan rooli sosiaali- ja terveydenhuollossa on todettu monitahoiseksi jo aiemmissa tutkimuksissa [14,15]. Tehtävää hoidetaan oman työn ohella hyvin erilaisilla tehtävänimikkeillä, mikä osaltaan lisää roolin monitahoisuutta. Päätehtävästä riippuu myös tietosuojavastaavan asema organisaatiossa. Tietosuojavastaavia työskentelee muun muassa ylimmässä johdossa, jolloin tehtävään sisältyy myös rekisterinpidon vastuu. Kun tietosuojavastaavan tehtävänä on auttaa rekisterinpitäjää saavuttamaan korkea tietosuojan taso ja valvoa sen toteutumista, voidaan kysyä, toteutuuko tämä tavoite tilanteessa, jossa rekisterinpitäjä itse toimii tietosuojavastaavana.

Tiedollisen ja taidollisen kokonaisuuden hallinta vaikuttaa asiantuntijuuden kokemiseen ja aseman muodostumiseen organisaatiossa [18,19]. Lisäkoulutuksen tarve on todettu jo aiemmissa tutkimuksissa [12,15,17]. Tärkeintä ei ole tutkinto vaan lainsäädännön, sosiaali- ja terveydenhuollon alan sekä tietotekniikan ja tietojärjestelmien monipuolinen osaaminen. Laki ei aseta vaatimuksia tietosuojavastaavan koulutustaustasta, mutta tietosuojavaltuutetun suosituksen mukaan tietosuojavastaavan tulisi tuntea organisaation asiakaspalvelu-, tietojenkäsittely- ja asiakirjahallinnon prosessit [3].

Asiantuntija -aseman muodostumiseen vaikuttaa kyky toimia, joka edellyttää riittäviä toimintaresursseja, kuten tehtävään nähden riittävää työaika [20]. Aikaresurssin riittämättömyys tuli esille monessa yhteydessä. Monet totesivat työmäärän liian suureksi, jotta tehtävä tulisi hoidettua hyvin oman työn ohella. Tietosuojavastaavien toimintaresurssien niukkuus on tullut esille myös aiemmissa tutkimuksissa [15,16].

Tutkimuksen tulokset osoittivat, että tietosuojavastaavien toimenkuvan sekä siihen liittyvien vastuiden ja valtuuksien määrittely on puutteellista. Tämä epäkohta todettiin myös aiemmissa tutkimuksissa [6,14,16,22]. Huomattava osa vastaajista ei kokenut johdon tukevan heitä tehtävässään. Aikaisemmissa tutkimuksissakin on todettu tuen määrän vaihtelevan eri organisaatioissa [14,15]. Johdon tulisi sitoutua vahvemmin tietosuojan toteuttamiseen käytännön tasolla. Tietosuojavastaavien valtuudet ja vastuut tulisi määritellä kirjallisesti ja tietosuojavastaavia tulisi informoida paremmin organisaation uusista toiminnoista.

Henkilökunnan suhtautuminen tietosuoja-asioihin on pääsääntöisesti positiivista, joskin negatiivistakin suhtautumista tuli esille. On huomionarvoista, että tietosuojakoulutuksen koettiin muuttaneen henkilökunnan asennetta positiivisemmaksi. Henkilökunnan tietosuojakoulutuksen merkitys ja tarve on todettu myös aiemmin. [8,9,10]. Tämän tutkimuksen tuloksissa korostuu tietosuojavastaavan merkitys henkilökunnan tietoturvallisuuden osaamisen kehittäjänä.

Tietosuojavastaavan roolia haluttiin kehittää näkyvämmäksi organisaatiossa. Tietosuojavastaavan profiilin nostaminen on tuotu esille myös aikaisemmissa tutkimuksissa [14]. Tietosuojavastaavien verkostoitumista pidettiin tärkeänä. Jatkossa olisi tärkeää kehittää alueellista ja valtakunnallista yhteistyötä tietosuojavastaavien kesken. Tietosuojavastaavan yhdyshenkilöroolin kehittäminen lisäisi näkyvyyttä sekä organisaation sisällä että ulkopuolisille tahoille.

Lähteet

[1] Sähköinen asiakaslaki 159/2007. Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä 9.2.2007/159.

[2] HE 253/2006. Hallituksen esitys Eduskunnalle sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköistä käsittelyä koskevaksi lainsäädännöksi. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2006/20060253> (Luettu 18.10.2011)

[3] Tietosuojavaltuutettu 2010a. Tietosuojavastaavan toimenkuva, tehtävät ja asema. Tietosuojavaltuutetun toimisto. Saatavissa: http://www.tietosuoja.fi/uploads/939r21bdr3_1.pdf (Luettu 13.10.2011)

[4] Tietosuojavaltuutettu 2008. Tietosuojavastaavaselvityksen tulokset. <http://www.tietosuoja.fi/44358.htm> (Luettu 7.1.2012)

[5] Tietosuojavaltuutettu 2010b. Tietosuojavaltuutetun kysely paljasti puutteita tietosuojan toteuttamisessa erityisesti yksityisessä terveydenhuollossa. <http://www.tietosuoja.fi/51758.htm>

[6] Tietosuojavaltuutettu 2011b. Tietosuoja parantunut sosiaalihuollossa. <http://www.tietosuoja.fi/55939.htm>

[7] Saranto K, Kuusisto-Niemi S. Tiedonhallinnan koulutusohjelma arvioitavana - kokemuksia kansainvälisestä akkreditoinnista. *FinJeHeW* 2012; 4(2), 140-144.

[8] Saranto K, Leino-Kilpi H. Computer literacy in nursing: developing the information technology syllabus in nursing education. *Journal of Advanced Nursing* Volume 25, Issue 2, pages 377–385, February 1997.

[9] Jauhiainen A. Tieto- ja viestintäteknikka tulevaisuuden hoitotyössä. Asiantuntijaryhmän näkemys hoitotyön skenaarioista ja kvalifikaatioista vuonna 2010. Väitöskirja. Hoitotieteen laitos. Terveyshallinnon ja –talouden laitos. Kuopion yliopisto; 2004.

[10] Immonen A, Ruotsalainen P, Saranto K, Turunen P. Terveydenhuollon ammattilaisten tietotekniikka- ja tietoturva-vaalimiedet. *Suomen lääkärilehti* 2/2003. Helsinki.

- [11] Reponen K. Terveydenhuollon organisaation tietoturvallisuus henkilöstön arvioimana. Pro gradu tutkielma. Terveyshallintotiede. Sosiaali- ja terveydenhuollon tietohallinto. Terveyshallinnon ja –talouden laitos. Kuopion yliopisto; 2006.
- [12] Laitinen M. Perusterveydenhuollon potilaskertomuksen arkistointi ja luottamuksellisuus. Pro gradu tutkielma. Sosiaali- ja terveydenhuollon tietohallinto. Sosiaali- ja terveysjohtamisen laitos. Itä-Suomen yliopisto; 2010.
- [13] Anttila L. Sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden näkemyksiä tietoturvan ja tietosuojan verkkokoulutuksesta Lapissa. Pro gradu tutkielma. Kasvatustieteiden tiedekunta. Lapin yliopisto; 2011.
- [14] Fellow-Smith E, Turner G, Parmley A. A day in the life of a Caldicott Guardian. Clinician in Management 2005/13: 99-102. Radcliffe Publishing. London; 2005.
- [15] Brooks J. Caldicott guardianship: an overview. Clinician in Management 2005/13: 95-97. Radcliffe Publishing. London; 2005.
- [16] TIEVA. Tietosuojavastaavien asema, tehtävät ja toimenkuva SWOT-nelikenttäänalyysin näkökulmasta. Tietosuojavastaavien yhdistyksen verkkosivut. 2011. Saatavissa: http://www.stty.org/joomla/index.php?option=com_content&view=article&id=142&Itemid=73 (Luettu 22.11.2011)
- [17] AHIMA (American Health Information Management Association). Sample Position Description: (Chief) privacy officer." Journal of AHIMA 72, no.6 (2001): 37-38. Saatavissa: http://library.ahima.org/xpedio/groups/public/documents/ahima/bok2_001073.hcsp?dDocName=bok2_001073
- [18] Haapakorpi A. Asiantuntija-aseman kehittymisprosessi ja sen ehdot uusmediayrityksessä. Aikuiskasvatus 2/2007. Kansanvalistusseura, Helsinki; 2007.
- [19] Hakkarainen K, Palonen T, Paavola S. Kolme näkökulmaa asiantuntijuuden tutkimiseen. Helsinki: Psykologia 2002; 37 (6), 448-464.
- [20] Isopahkala-Bouret U. Asiantuntijuus kokemuksena. Aikuiskasvatus 2/2008. Kansanvalistusseura, Helsinki.
- [21] Hirsjärvi S, Remes P, Sajavaara P. Tutki ja kirjoita. Tammer-Paino Oy, Tampere; 1998.
- [22] Eskola J, Suoranta J. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Osuuskunta Vastapaino. Tampere; 1998.